

מסמך בסיס של התנועה הסביבתית למשבר האקלים

מסמך זה הוא קריאת השכמה לכולנו – מקבלי החלטות והציבור הרחב כאחד. נרצה או לא, סערה אקלימית איומה בפתח. מה בכוונתנו לעשות בנידון? אנחנו בשעת חרום אמיתית. הגיעה העת שמדינת ישראל תכיר בכך שאנו במצב חירום אקלימי. משבר האקלים מחריף במהירות עצומה. אם לא נתעשת במהרה וננקוט בשורה של צעדים מיידיים להתמודדות, אנחנו עלולים למצוא עצמנו דוהרים לעבר קטסטרופה אקלימית שקשה להעריך את מידת חומרתה והשלכותיה על המין האנושי. אולם המשפט "כל משבר הוא הזדמנות" קולע גם כאן – בפני ישראל עומדת הזדמנות שאין שנייה לה, להירתם למאמץ העולמי ולשפר בכך משמעותית את איכות החיים העכשווית של אזרחיה.

כלים אופרטיביים להתמודדות מיידית

מסמך זה הינו תוצר של מחויבות ועבודה של ארגוני התנועה הסביבתית ושותפים נוספים והוא נועד לשרת מספר מטרות מרכזיות.

ראשית, המסמך נועד לשמש מצפן שינחה את מקבלי ההחלטות בעיצוב מדיניות ובבחירה בפעולות האופרטיביות המתבקשות, כאן ועכשיו, כמנוף הנעה ותמרוץ לתוכניות או למהלכים שיתחילו עכשיו ויהיו מוכוונים לעוד עשורים קדימה.

שנית, המסמך נועד להמחיש את הקשר שבין צמצום פליטת גזי חממה, הגדלת היכולות לספוג אותם והערכות למשבר האקלים לבין שיפור איכות החיים בישראל והבטחת יציבותה בעתיד. שלישית, מטרת המסמך היא להניע ולגייס לפעולה קהלים רחבים מעבר למעגל מקבלי ההחלטות. הניסיון העולמי מלמד כי באמצעות שיתופי פעולה חוצי מגזרים ניתן להגיע לתוצאות ממשיות וכי באמצעות חיבור קהלים רחבים, הבנת חומרת המשבר והצורך בנקיטת פעולה מיידית- אישית וקולקטיבית, נוכל להביא לשינוי התנהגות רחב היקף.

אנו דורשים, כי הממשלה תפעל במהרה, בשנה זו, לקיום חקיקה רחבה ומקיפה הכוללת יעדים ברורים להפחתת פליטות גזי חממה יחד עם תכנית ותקציב להיערכות רחבה להתמודדות עם משבר האקלים. ההיערכות צריכה לכלול שינויים בכל התחומים – בכלכלה, בחברה, בחינוך, במערכת הציבורית ובסקטור הפרטי כאחד. אנו דורשים היום מהממשלה, ולוקחים גם על עצמנו, לפעול לקידום המודעות בנושא המשבר האקלימי-אקולוגי, ולגייס את הציבור לתמיכה במדיניות ולשינוי דפוסי הצריכה.

זוהי שעת חירום ומדינת ישראל חייבת להיות שותפה למאמץ העולמי במאבק במשבר האקלים. יתרה מכך, ישראל יכולה וצריכה להיות חלק משמעותי מהפתרון, בין היתר בחדשנות טכנולוגית ובפתרונות חברתיים יצירתיים.

חלון ההזדמנויות להשפיע צר במיוחד. ברמה הגלובלית, שנת 2020 מסתמנת כשנת המבחן לעולם – האם בכוחה של החברה האנושית לשנות את המגמות ולהיגמל במהירות מהתלות בדלקים מזהמים ומההרס השיטתי של הטבע.

ישראל בפרשת דרכים

השנה הקרובה היא גם שנת מבחן חשובה עבור ישראל, אם בכוונתנו להצטרף למאמץ העולמי, לקבוע יעדים שאפתניים להפחתת פליטות גזי חממה ולנקוט בצעדים מידיים על מנת ליישם. לחילופין, להמשיך לשדר "עסקים כרגיל" ובכך להימנות על הגורמים המפוקפקים שעתידיים להישפט, ככאלה שיכלו לשנות ולא עשו ממש. לאלטרנטיבה ההרסנית של ישיבה בחיבוק ידיים יש השלכות מרחיקות לכת נוספות. אם נבחר בה, נפספס הזדמנות למצב עצמנו כמובילים במאבק במשבר האקלים ונמנע מעצמנו להנות מפירות מהלך שיביא לשיפור משמעותי באיכות החיים (well-being) שלנו. כמו כן, יש לזכור כי ישראל נמצאת בלב אזור גאוגרפי בעל רגישות אקלימית גבוהה וסכנת התדרדרות, שתוביל לתגובת שרשרת הרסנית. לכן, התגייסותה של ישראל למאבק במשבר האקלים והיערכותה (אדפטציה) מולם אינה בגדר מותרות כי אם הכרח המציאות.

פרק I – עוברים לאנרגייה נקיה

צעדים אופרטיביים:

- « עצירה של כל התוכניות להקמת תשתיות ותחנות חדשות של אנרגיה פוסילית ושינוי חוק הנפט.
- « הצגת תוכנית שאפתנית למעבר לאנרגיות מתחדשות והתייעלות אנרגטית עוד השנה, כולל יצור אנרגיה על גגות, במקביל לגידולים חקלאיים, בשטחי שוליים ובשטחים מופרים, ועל פני מאגרי מים.
- « השקעה בפיתוח חדשנות בתחומי אגירה, ניהול אנרגיה והפחתת ביקושים.
- « "אנרגיה לעם" – ביזור משק האנרגיה לערים ולקהילות, ומינוף הקמת חברות אנרגיה מתחדשת עירוניות בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית.

ישראל היא מדינה ברוכת שמש – משאב פוטנציאלי בלתי נדלה לייצור של אנרגיה נקיה. במקום לנצל זאת, ישראל שוקעת עמוק בהסתמכות משמעותית על הגז הטבעי שהוא דלק פוסילי, המהווה גורם מרכזי בפליטות של גזי חממה, ונמצאת הרחק מאחור לעומת המדינות שצועדות לעבר משק אנרגיה דל פחמן. תחזיות המחירים צופות כי בשנים הקרובות מקורות מתחדשים בתוספת אגירה יהיו זולים ממקורות פוסיליים.

אל לנו להחליף את התלות בפחם בתלות בגז. עלינו לעצור מיד את תהליך העמקת התלות בגז ולעבור לניצול של אנרגיות מתחדשות, לצד צעדים לחסכון באנרגיה והפחתת ביקושים. בכך נשיג מספר תועלות: הפחתת עלויות האנרגיה למשק; התמודדות יעילה מול משבר האקלים; הפחתה בזיהום האוויר ותרומה לבריאות הציבור, כולל חיסכון משמעותי למשק בהפחתת עלויות טיפול בתחלואה ותמותה ומקור לפיתוח כלכלי בקנה מידה נרחב, הן עבור אזורי הפריפריה של ישראל והן כמקור לחדשנות טכנולוגית ברמה העולמית.

פרק II – עוברים לתחבורה מקיימת

צעדים אופרטיביים:

- « הכנת תוכנית כוללת להפחתת הנסועה.
- « תעדוף מוחלט של השקעה בתחבורה ציבורית על פני בנייה של כבישים חדשים.
- « תעדוף מוחלט לתחבורה ציבורית ולתחבורת אופניים בהתנהלות בכבישים, באמצעות מסלולים יעודיים והעדפה ברמזורים.
- « קידום תשתיות לאופניים (שבילים ורחובות ממותני תנועה) בערים בדגש על הגעה לאזורי תעסוקה ולמרכזי תחבורה ציבורית.
- « חשמול התחבורה.
- « הפחתת תקני חנייה.
- « הורדת תמריצים לרכב פרטי ויצירת תמריצים למעבר לתחבורה מקיימת ולמערך של רכבים חשמליים שיתופיים.
- « חיוב הפעלת תחבורה ציבורית כתנאי לאכלוס שכונות חדשות.
- « תוכנית בניית תאוויר רק בתנאי שתהיה מוטת הולכי רגל, אופניים ותחבורה ציבורית.

מגזר התחבורה הוא הסקטור עם הגידול המואץ ביותר בפליטות גזי חממה בעשור האחרון מבין הסקטורים המשתמשים באנרגיה, בעיקר עקב העלייה בשימוש ובבעלות הרכב הפרטי. הליכה ברגל, רכיבה על אופניים ותחבורה ציבורית איכותית הן חלופות לרכב הפרטי – בכוחן לצמצם את פליטות גזי החממה, לחסוך בפקקים, לצמצם את זיהום האוויר, להוריד את יוקר המחיה בחסכון באחזקת רכב ולשפר את איכות החיים. בכדי לקדם את השימוש בתחבורה ציבורית עלינו ליצור מצב בו השימוש בתחבורה ציבורית בשגרה יהיה נוח, יעיל, נעים, זמין (גם לאוכלוסיות מוחלשות ופריפריה) וזול לעומת הנסיעה ברכב הפרטי, כך שנסיעה בתחבורה ציבורית תהיה ההעדפה הראשונה של רוב הציבור. בכדי לעודד את תחבורת האופניים ואת ההליכה ברגל כאלטרנטיבה לשימוש ברכב הפרטי במרחקים קצרים, יש לקדם את התשתית המתאימה ולהגביר את הבטיחות בדרכים.

פרק III – שומרים על הטבע כדי שישמור עלינו

צעדים אופרטיביים:

- « הכנסת השיקולים של שימור ושיקום הטבע בכל תהליכי התכנון – מרמת המדינה, דרך האזור ועד לעיר, ולשכונה.
- « הרחבת ההגנה על שטחים פתוחים, כולל שטחים חקלאיים.
- « קידום שמורות טבע ביבשה ובים.
- « שיקום מקורות המים ומאגרי מי התהום ושימור מיטבי של מי הגשמים.
- « הרחבת ההגנות על עצים מפני כריתה.

המשבר האקולוגי, אובדן בתי הגידול והמגוון הביולוגי זוכים לפחות תשומת לב ביחס למשבר האקלים, אך לא ניתן להפריד ביניהם. המערכות האקולוגיות הן התשתית המאפשרת את קיום החיים על פני כדור הארץ וייצוב "מאזן המשקעים. הן אחראיות על ייצוב האקלים על ידי ספיחת CO2 מהאטמוספירה, מאזן המשקעים ומספקות את שירותי הסביבה החיוניים לקיום החיים כגון, אספקת מזון, טיהור מים, אוויר וקרקע פורייה. חייבים להביא בחשבון שבני אדם אינם יכולים להתקיים מחוץ לטבע ואיכות חיינו ואף החיים עצמם תלויים בבריאות המערכות הטבעיות. כיום, מיליון מינים נמצאים בסכנת הכחדה, כאשר מדי יום נכחדים כ-200 מינים בכדור הארץ. לישראל חשיבות גדולה מאוד בהקשר של המגוון הביולוגי. היא מהווה צוואר בקבוק למאות מיליוני עופות נודדים בהיותה נקודת חיבור בין שלוש יבשות ובתחומה המצומצם מתקיימים עושר של אזורים זואוגיאוגרפיים ואקלימיים המאפשרים קיומו של מגוון מינים עשיר וייחודי. ומכאן החשיבות הגדולה בשמירה על השטחים הפתוחים והמגוון הביולוגי בתחומי ישראל.

צעדים אופרטיביים:

- « מדיניות תכנונית שתתעדף הולכי הרגל, תחבורה דו גלגלית ותחבורה ציבורית (הפיכת הפירמידה).
- « החלת תקן צל מתקדם ליישום בישוים קיימים, בבנייה חדשה ובהתחדשות עירונית.
- « חיוב תקן בנייה ירוקה וחיוב התקנת פנלים סולריים על כלל הבנייה בישראל.
- « הפסקת התכנון והבנייה של פרוורי שינה.
- « ירוק בעיר – השקעה בעצים, גינות ציבוריות עם גינון אקולוגי, גינות קהילתיות וטבע עירוני בטיפוח הקהילה.
- « הכנת תוכנית לאומית לחוסן עירוני והערכות לשינויי האקלים.

ערים הן ללא ספק מוקדי פליטות גזי חממה, אולם ערים הן גם הפתרון, כאן חיים רוב האנשים וכאן היצירתיות האנושית מתבטאת במיטבה. ערים הן המקום שבו המודל החדש לחיים טובים יכול להתקיים, בשימוש מושכל ומקיים במשאבים, ביצירת חוסן ובלי להשאיר אף אחד מאחור. בכדי לעשות זאת, דרוש שינוי חשיבתי ותפיסתי שיבטיח את היכולת לשקם את העיר, בדגש על מרכז העיר, ויכולת כלים שיחזקו את החוסן החברתי, הכלכלי והתשתיתי של העיר. באמצעות מהלכים השמים את צרכי התושב במרכז ניתן להפוך ערים לדלות פחמן, בריאות, מגוונות ותוססות, לרבות הגדלת הצפיפות, עידוד ההליכה ברגל, תכנון בעירוב שימושים ועוד.

פרק V – מזון וחקלאות בסביבה בריאה

צעדים אופרטיביים:

- « הכנת תכנית כוללת למעבר לחקלאות משקמת, מקיימת ומגוונת ועידוד חקלאות אורגנית.
- « החלת תכנית תזונה מקיימת בכל מוסדות החינוך והציבור עד שנת 2025.
- « הפחתת צריכת הבשר, בין היתר באמצעות איסור משלוחים חיים.
- « הכנת תוכנית לאומית לצמצום בזבז מזון.
- « סבסוד מזון בריא ומיסוי על מזון מזיק לאדם ולסביבה.
- « הפסקה מוחלטת של שימוש בדשנים וחומרי הדברה מזיקים לסביבה ולאדם.

גידול חקלאי של יבולים וחיות משק תופס שליט מקרקעות העולם, רבות מהן על חשבון יערות ושטח טבעי, וצורך שלושה רבעים ממשאבי המים השפירים, כאשר תעשיית הבשר לבדה אחראית ל-20% מפליטת גזי החממה. משבר האקלים צפוי לגרום למחסור במזון באזורים נרחבים. לשם הערכות למשבר האקלים, על ישראל להבטיח בטחון תזונתי על ידי הרחבת הייצור החקלאי המקומי. הנהגת שיטות של חקלאות מקיימת שיתרמו הן להקטנת ריכוז גזי החממה מהאטמוספירה והן ליצור מזון בריא ומזין יותר. לשם כך, יש לגבש מדיניות תזונה בת-קיימא לצימצום הנזקים הסביבתיים מתעשיית המזון, לעידוד תזונה בריאה וידידותית לסביבה תוך הפחתת תזונה מן החי וצמצום בזבז המזון.

פרק VI – השקעה בחינוך לקיימות בדגש על משבר האקלים

צעדים אופרטיביים:

- « הכנסת משבר האקלים כנושא בתכנית הלימודים.
- « שינוי סדרי העדיפות והעלאת הנושא גבוה לסדר היום במשרד החינוך, על ידי עידוד ותמרוץ בתי הספר לפעילות רחבה בתחום הסביבה והקיימות כגון ימי שיא, יזמות סביבתית-אקלימית, מעורבות חברתית.

לוחות הזמנים הנגזרים מהמצב הקיים מחייבים אותנו לעשות שינוי מידי, אבל במקביל הם גם מחייבים ראייה רחבה והוליסטית עם חשיבה על העתיד. מהלך שכזה מחייב שינוי דפוסי חשיבה והתנהגות, המוטמעים עמוק בחברה כיום. לא ניתן להוביל מהלך כזה מבלי לפעול באופן מעמיק בתחום החינוך. לזה יש להוסיף את העובדה שהנוער של היום הוא זה שיחזיק במושכות בעוד שנים לא רבות ולכן הדבר מחייב לצייד אותם בידע ובכלים הרלוונטיים. חינוך לקיימות נדרש בכל הרמות ובכל הגילאים. הוא מחייב תוכנית סדורה ומאורגנת היוצרת זיקה לסביבה ולחברה, מחזקת את תחושת השייכות למקום והאכפתיות לנחלת הכלל. חינוך לקיימות בדגש על משבר האקלים צריך להקנות לציבור בכלל ולדור הצעיר בפרט את הידע על המתרחש סביבו, את הכלים לעשות זאת הרצון ליישם ולהשפיע. תכנית הלימודים מחויבת להיות בהתאמה לכל גיל וחייב שיהיה בה חלק המכיל רגשית את תגובות התלמידים. אנו ממליצים להעביר הכשרה גם לאגף שפ"י של משרד החינוך, בנושא התמודדות עם משבר האקלים, כך שינתן מענה רגשי לתלמידים.

לכל אלה יש להוסיף את החובה המוטלת עלינו לחזק את החוסן הקהילתי כחלק מתהליכי האדפטציה הנדרשים. חינוך הילדים בצורה זו יצור תשתית חברתית-ציבורית עבור כל המאבקים העתידיים שגופי הסביבה יעמדו בפניהם.

פרק VII – כלכלה של בטחון סביבתי וחברתי

צעדים אופרטיביים:

- « מתן תמריצים כלכליים לצמצום פליטות לרשויות מקומיות ועסקים.
- « פיתוח מגוון של תוכניות הכשרה למקצועות ירוקים וחברתיים.
- « קידום טכנולוגיות סביבתיות מתקדמות.
- « הטלת מיסוי פרוגרסיבי על שימוש בדלקים מזהמים והפניית ההכנסות להאצת המעבר לכלכלה דלת פחמן, לשיקום הטבע ולהקטנת פערים חברתיים.
- « חיוב קרנות הפנסיה לבצע השקעות ירוקות.

עלינו להוביל לשינוי תפיסתי רחב בכלכלה כך שהיא תכוון להבטחת שגשוג לכולנו ולא הרחבת הצריכה. עלינו למסות זיהומים במקום למסות עבודה ולהבטיח שההשקעות של המדינה ושל המערכות הפיננסיות תהיינה בקידום המעבר לכלכלה דלת פחמן ובשיקום המערכות האקולוגיות ולא בהרס הסביבה. המעבר צריך להתבצע בצורה הוגנת, מצמצמת פערים חברתיים ומבטיחה רווחה לכל. כמו כן, יש לבנות מנגנונים חברתיים שיבטיחו רשת ביטחון מוצקה לכל מי שייפגע.

חתימת ארגונים: